

Előszó

Kornai János halálával egy magányos óriást vesztett el a világ közgazdaság-tudománya. Nem volt iskolákba sorolható, sosem a nyájszellem vagy a divat vezette tolat, hanem a valóság tisztelete. Hat és fél évtizeden át volt jelen itthon és világszerte. Mindig a kor legfontosabb kérdéseire szólt hozzá. Távol tartotta magát attól a termékeny – és újabban már a Nobel-díjig is elvivő – igénytelen gyakorlattól, ami kerüli a vitás kérdéseket, inkább a jól bevett megközelítéseket cizellálja. Mindig mást mondott, mint a többség, másként mondta, és többnyire neki lett igaza. Mivel a tudományos munkásságának gerincét adó köteteket egy – e lapban közölt – korábbi írásban részletesen áttekintettem (*Csaba* [2018]), most legyen elég azt kiemelni: a jelen válogatásban szereplő munkák egy-egy korszak útjelzőinek tekinthetők. Tartós érvénnyel mutatják be a közgazdaság-tudomány világszerte vitatott, többnyire félreértett vagy félremagyarázott néhány alapvető összefüggését.

Kornai János az intézményi közelítés és az összehasonlító módszer meghatározó szelleme volt, és nyilván nem lehet a jövőben sem olyan tankönyvet kiadni – alap-, közép- és doktori szinten –, amely nem az ő meglátásaira épülne. Mint ahogy az e lap hasábjain közölt – sokszor önmarcangoló jellegű – visszamenőleges értékeléseiből tudjuk, nem esett jól neki az az újabb keletű szokás, amikor egy-egy korábban már fölfedezett összefüggést úgy adnak elő – új köntösben vagy a formális levezetés eleganciájával –, hogy az előzményekről nem is ejtenek szót. Sajnos a közgazdászok jelentős része komolyan vette azt a – Samuelsonnak tulajdonított – humoros észrevételt, amely szerint az igazi közgazdász nem olvas könyveket, különösen olyat nem, amit tíz évnél régebben adtak ki. Pedig a tudomány általában – és a való világ kérdéseire nyitott közgazdaságtan konkrétan – nem egyenes vonalúan fejlődik, amikor minden pillanatban a legmagasabb csúcson vagyunk, hanem hullámszerűen. Láttuk ezt a monetarizmus, a neoklasszikusizmus és az új intézményi közelítés váltakozásában, a versengő iskolák fennmaradásában és a heterodoxia tartós térnyerésében a világ gondjainak magyarázatában, valamint a gazdaságpolitika mindennapjaiban – az Egyesült Államoktól Japánon át az Európai Unióig...

Kornai János munkássága ragyogó példája annak, hogy a tudományban nem lehet és nincs is egyetlen helyes módszer. Kalapáccsal nem operálunk, szikével nem verünk be szöveget. Munkásságának páratlan – számos Nobel-díjast sokszorosan meghaladó, évtizedeken át érvényesülő – kisugárzása és visszhangja épp abból fakad, hogy a formális és a történeti, a leíró és a normatív megközelítést egyaránt alkalmazta – mikor mire volt szükség. Sokaktól eltérően nem hagyta abba a kutatást ötvenes vagy hatvanas éveiben, hanem utolsó pillanatig kritikus és alkotó szellem maradt, magát, korábbi nézeteit sem kímélve, azokat nyíltan felülvizsgálva. Utolsó két kötete: a *Látlelet* (Kornai [2018]) és a *Töprengések* (Kornai [2021]) bátran szakít a pártatlanság és tévedhetetlenség látszatával, és vállalja, hogy „vétkesek közt cinkos, aki néma”, akkor is, ha jelentős kitüntetésektől vagy megrendelésektől esik el. Munkásságának csúcspontja vélhetően a fő területe, az összehasonlító gazdasági rendszerek vizsgálata szempontjából két összegző monográfia, a szocializmusról (Kornai [1992]) és a kapitalizmusról (Kornai [2013]) megjelentetett ikerkötet. E terjedelmes írásokban óv minket attól, hogy elhiggyük: kellően jó tankönyvek mellett lehet olyan világot teremteni, ahol az emberi létnek csak a kedvező oldalai jutnak érvényre. Sajnos egyiket sem használjuk tananyagként. Pedig ha van tartós felismerés, amely szakmánk mai és holnapi művelőit a szükséges szerénységre szorítja, akkor ez az.

Ebben az emlékező-visszatekintő folyóiratszámában közölt munkák mindegyike – vezető nemzetközi tudományos folyóiratok hasábjain – angolul is megjelent. E cikkek kitűnő áttekintést adnak egy nagy tudós megkerülhetetlen életművéről, annak időtálló voltáról. Búcsúzzunk Jánostól, de nem felejtjük!

Hivatkozások

- CSABA LÁSZLÓ [2018]: Az intézményi gazdaságtan és a főáram. *Közgazdasági Szemle*, 65. évf. 1. szám, 1–21. o. <https://doi.org/10.18414/ksz.2018.1.1>.
- KORNAI JÁNOS [1957]: A gazdasági vezetés túlzott központosítása. *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*, Budapest.
- KORNAI JÁNOS [1992]: A szocialista rendszer. Kritikai politikai gazdaságtan. HVG-Orac, Budapest.
- KORNAI JÁNOS [2013]: Gondolatok a kapitalizmusról. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KORNAI JÁNOS [2018]: *Látlelet*. HVG Kiadó, Budapest.
- KORNAI JÁNOS [2021]: *Töprengések*. HVG Kiadó, Budapest.

Csaba László